

DOI: 110.31866/2617-2674.6.1.2023.279241
УДК 796.097(477)

СПОРТИВНИЙ КОМЕНТАР В УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕВІЗІЙНОМУ ЕФІРІ

Петро Мага^{1а}, Василь Богайчик^{2а}

¹ народний артист України, професор кафедри кіно-, телемистецтва;
e-mail: petromaga@gmail.com; ORCID: 0000-0002-3168-9088

² магістр аудіовізуального мистецтва та виробництва;
e-mail: v.bohaychuk1811@gmail.com; ORCID: 0000-0003-4430-6100

^а Київський університет культури, Київ, Україна

Ключові слова:

спорт;
телебачення;
новини;
коментатор;
спортивний журналіст;
репортаж;
телесюжет

Анотація

Мета дослідження – дослідити історію спортивного мовлення в Україні та окреслити етапи становлення професії коментатора; з'ясувати специфіку спортивного телеефіру та методи його впливу на українську аудиторію; виявити навички, необхідні в роботі спортивних репортерів та коментаторів; проаналізувати сучасні технології вдосконалення голосу та дикції; структурувати компоненти, які впливають на формування якісного аудіовізуального матеріалу. **Методологія дослідження.** Для досягнення мети використано такі методи: аналізу та синтезу (осмислення та комплексне вивчення роботи спортивних телеканалів України), порівняльний (проведення паралелей між роботою державних та приватних мовників), узагальнення (для формування висновків на основі опрацьованої літератури), а також метод систематизації. **Наукова новизна** отриманих результатів полягає в дослідженні історії спортивного мовлення в Україні, а також рейтингів популярних телеканалів, що транслюють футбольні матчі; аналізі сучасних спортивних телеканалів та їхньої взаємодії з глядачем; оцінці роботи відомих українських спортивних коментаторів. За допомогою теоретичного аналізу аудіовізуального матеріалу описано чинники, які розвивають професійну придатність окремих телевізійних спеціалістів. **Висновки.** Використовуючи аналіз аудіовізуального контенту, вдалося описати ключові аспекти тележурналістської праці та коментаторства. Розглянуто основні компоненти, за допомогою яких висвітлюють сучасні спортивні події в ефірі. Досліджено історію та стан українського спортивного мовлення. Проаналізовано методи утримання аудиторії. З'ясовано чинники, що позначаються на якості контенту, та методи впливу на аудиторію. Виявлено способи вдосконалення телесюжетів та коментарів.

Як цитувати:

Мага, П. та Богайчик, В., 2023. Спортивний коментар в українському телевізійному ефірі. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*, 6 (1), pp.75-82.

Формулювання проблеми

У XXI ст. широко розповсюджена думка, що телебачення вмирає. Особливо цей постулат популярний серед молодих людей, які народилися пізніше, ніж з'явився YouTube. А втім, більш ніж половина населення України дивиться телебачення. Крім того, попит глядачів на спортивну тематику зріс настільки сильно, що рейтинги науково-популярних передач і місцевих новин стали значно нижчі.

Щоб задовольнити потреби такої великої аудиторії, фахівцям з аудіовізуального мистецтва слід шукати нові форми та методи роботи на основі технічного прогресу, а також постійно вдосконалювати свою професійну майстерність. Одне з основних завдань – утримати глядача під час ефіру якомога довше.

Конкуренція серед спортивних журналістів надзвичайно висока. У цьому середовищі залишаються працювати найвідданіші своїй справі. Це стало зрозуміло під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, адже національний телемарафон «Єдині новини» став фактично єдиним джерелом отримання інформації. Тож серед спортивних журналістів пощастило тим професіоналам, які легко адаптувалися до нових обставин і є універсальними спеціалістами. Вони вміють і коментувати матчі, і вмикатися у прямому ефірі, і робити репортажі та брати інтерв'ю у спортсменів. Зокрема у тих, які тимчасово не займаються спор-

тивною діяльністю, а захищають країну на фронті.

Сьогодні для тележурналістів поставила проблема відсутності стабільної роботи. Першими це відчули колишні працівники компанії Медіа Група Україна. Цей мовник оголосив про припинення діяльності в липні 2022 року, тож безробітними стали понад 4 тис. працівників. Серед них – сотні фахівців, які забезпечували ефір телеканалів «Футбол 1/2/3», але лише одиниці залишились у спортивному мовленні. Наприклад, обличчям телеканалу Віктору Вацьку та Ігорю Бурбасу довелося створювати власні спортивні інтернет-проекти.

У статті з'ясовано передумови та чинники розвитку спортивного телебачення України, яким багажем знань і професійних навичок повинні володіти сучасні спортивні журналісти, яких помилок слід уникати, щоб триматися на плаву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми комунікації українських спортивних тележурналістів описали Т. Курчаба та М. Ярошик (2003). Зокрема, висвітлили ефективність діяльності ЗМІ з позиції соціологічного аналізу.

Схарактеризували та проаналізували історію становлення спортивної журналістики в Україні Ю. Щепанський та М. Тамбовцева (2014).

Проаналізував дві найпотужніші культурні сили – спорт і медіа – Д. Роу

(2004). Автор також здійснив дослідження щодо взаємозалежності спорту та ЗМІ у повсякденному житті.

Мета статті – дослідити історію спортивного мовлення в Україні та окреслити етапи становлення професії коментатора; проаналізувати рейтинги спортивних телеканалів; з'ясувати специфіку спортивного телебачення та методи його впливу на українську аудиторію; виявити навички, необхідні в роботі спортивних репортерів і коментаторів.

Основний матеріал дослідження

Коментар – один із найстаріших і найпопулярніших жанрів тележурналістики. У сучасних умовах, що характеризуються новітніми технологіями та зручними способами трансляції, у коментаторів з'явилися можливості якомога правдивіше висвітлювати спортивні змагання. Адже до появи телебачення глядачі дізнавалися актуальну інформацію через радіорепортажі та статті в газетах. Поява телебачення стала революцією в медіа, чим скористалися спортивні тележурналісти. Вони зруйнували бар'єр між вболівальниками та спортсменами. Тож шанувальники спорту змогли дивитися гру наживо та слухати коментар людини, яка безпосередньо перебуває на місці події. Це дало змогу розвивати стиль репортажів і технології їх створення. Поява спортивного телебачення сприяла тому, що найціннішими якостями телебачення стали оригінальність і професійність медійників.

Осягнути проблематику сучасного спортивного телебачення неможливо без знань про його становлення в Україні. Історія бере початок ще з часів СРСР, а саме 60-х рр. XX ст. Тоді українське

телебачення почало транслювати футбол – домашні, а потім і виїзні матчі київського «Динамо», донецького «Шахтаря», одеського «Чорноморця». Провідними спортивними коментаторами були Анатолій Барчуков і Віктор Нестеренко. А. Барчуков, до речі, був досить шанованим фахівцем – єдиним журналістом з України, залученим до висвітлення футбольного чемпіонату світу 1970 року в Мексиці.

У 70-х рр. XX ст. обсяг трансляцій спортивних подій значно зріс, тож найактивніше залучалися до коментування ігор А. Барчуков та В. Нестеренко. До них долучився і Валентин Щербачов, який став найбільш затребуваним футбольним коментатором 1980-х рр. Його стиль роботи відрізнявся від інших фахівців особливою манерою коментування та обізнаністю в спорті. Цей постулат підтверджує В. Чебишев (2019): «У Валентина Щербачова багато учнів і прихильників, які не залишають без уваги свого кумира. Він визнаний авторитет у журналістській та спортивній діяльності. Талановитого від Бога журналіста відмітила і держава. Медаль "За трудову відзнаку" Валентину Щербачову вручили в 1980 році, а звання "Заслужений журналіст України" присвоїли йому в 1993 році».

Після здобуття нашою державою незалежності вітчизняне телебачення зосередилося переважно на футболі. У трансляціях чемпіонату України з групою «Футбол 1/2/3» конкурував телеканал «2+2», який також донедавна мав у телебаченні свою оглядову передачу «Про футбол» із ведучим Ігорем Цигаником (зараз транслюється на його власному YouTube-каналі).

У статті «Спортивна журналістика: Україна vs Росія. Частина друга. Футбольні програми» В. Усик (2012) пи-

сав, зокрема, таке: «"Профутбол" лише верхівка всього айсбергу під назвою "Футбол на 2+2". Молоді і вже досить професійні журналісти та коментатори прекрасно висвітлюють матчі чемпіонату України та Єврокубків. Такі прізвища, як Зверов, Золотогорський, Бебех уже стали відомими в нашій країні».

Звернемо увагу на тенденцію поступового переходу спортивного мовлення в сегмент платного телебачення. Про цей тренд у статті «Історія українського ТБ очима глядача. Частина 12» Б. Скуратівський писав:

«Потенційна аудиторія, скажімо, трансляції футбольного матчу – величезна і складається з активних глядачів різного віку, які дивляться в екран уважно, не бажаючи нічого пропустити, тому, транслюючи нічого пропустити, тому, транслюючи матч, мовна компанія може непогано заробити на рекламі або ж – стягуючи гроші за перегляд безпосередньо із глядача. А раз так, то телекомпанія готова заплатити чималі гроші за право вести трансляцію безпосередньо зі стадіону або за право користування чужою картинкою». (Скуратівський, 2016)

Слід зазначити, що державні телеканали тривалий час недооцінювали спортивну тематику у своїх ефірах. Так, загальноукраїнське інтернет-ЗМІ «Суспільне Спорт» започаткували тільки в серпні 2020 року. З того часу аудиторія на всіх інтернет-платформах зросла до 160 тис. прихильників. За 2 роки потому на регіональних телеканалах Національної суспільної телерадіокомпанії України почали транслювати українські, європейські та світові події спорту. Крім ефірів на телебаченні, глядачі змогли дивитися трансляції онлайн.

Для того щоб задовольнити потреби аудиторії, вистачило б і кількох українських спортивних мовників. Утім влітку 2018 року на ринок України увійшов ірландський телеканал «Setanta Sports». Зазначимо, що за 4 роки мовник став головним претендентом на трансляцію матчів УПЛ. Проте одразу кілька футбольних клубів, учасників головного турніру країни, виступили проти платного показу їхніх ігор. Цю суперечку описав О. Снітко:

«В українському футболі ще дуже далеко до вирішення конфлікту щодо телепулу, проти якого у новому сезоні виступили п'ять клубів – "Динамо", "Зоря", "Дніпро-1", "Металіст" та "Рух". Втім, уже сьогодні, здається, почалися цікаві зрушення в одному із напрямків. І це зовсім не сподобається любителям безкоштовних телетрансляцій. Річ у тому, що матч 2-го туру УПЛ між "Металістом" та "Інгульцем" був одночасно показаний на двох каналах – Setanta Sports та УНІАН». (Снітко, 2022)

Зауважимо, що для привернення уваги аудиторії та утримання схожого рейтингу недостатньо тільки участі в змаганні популярних футбольних клубів. Адже вагомим чинником розвитку спортивного телебачення є удосконалення технічного забезпечення продакшну та збільшення кількості професійного персоналу. Рік у рік телевізійникам все важче вдавалося задовольнити попит глядача на спортивний контент. Через це якість зображення та підхід до створення матеріалу розвивалися з шаленою швидкістю.

Утім дотепер стали закони створення спортивного ефіру залишилися практично незмінними та слугують для телевізійників методичним посібником

зі створення професійного телебачення. Ці правила насамперед стосуються спортивного репортажу. Особливості та технології створення цього жанру залежать від роботи творчої групи. Її завдання – засобами телебачення та усіма ресурсами продемонструвати телеаудиторії емоційні моменти видовища. У праці «Основи журналістики» О. Лаврик (2008, с.24) описує початок роботи над цим жанром: «Етапи роботи над репортажем: постановка теми, пошук матеріалу (час, умови, місце події); розташування матеріалу відповідно до структури жанру репортажу; "одягання" думок у слова».

Зазвичай у створенні репортажу є незмінні правила, що дають можливість продемонструвати індивідуальний погляд кореспондента на подію. Тому тележурналіст повинен довести свою присутність, а саме записати стендап. Це твердження описують у книзі «Мистецтво телевізійного репортажу» А. Лісневська та Т. Коженівська (2013, с.74): «Найважливіша риса репортажу як інформаційного жанру – оперативність, найважливіша іманентна ознака – кореспондент обов'язково повинен бути очевидцем події».

Спортивний радіорепортаж має свої принципи, адже такий жанр потребує постійної динаміки. Цей постулат підтверджує В. Лизанчук у книзі «Основи радіожурналістики». Автор зазначає: «Радіорепортаж відрізняється від усіх інших жанрів насамперед подієвістю й оперативністю. Репортаж завжди повідомляє щось нове. Репортер не тільки описує подію, але й показує слухачам її розвиток, розкриває її зміст. Об'єктом репортажу слугують переважно явища, події, процеси, а також реакція людей на ці події, явища і процеси» (Лизанчук, 2006, с.333).

Безумовно, специфіка роботи на телебаченні та радіо відрізняється. Глядачі та слухачі футбольних чи хокейних матчів чують тільки голос коментатора. Утім радіотрансляція потребує навичок, які допоможуть аудиторії уявити подію та повною мірою наблизитися до матчу. У лекціях «Основи тележурналістики» О. Холод, З. Дмитровський та Ю. Шаповал (2012, с.48) зазначали: «Зображення на телеекрані по-іншому подає навколишній світ, ніж це робить друковане слово чи мова радіо. Основною властивістю телебачення є наочність, тобто конкретність, безпосередність, автентичність того, що в певний момент сприймає з телеекрана людське око».

Стилістику коментаря в ефірі визначає ерудованість і власний досвід журналіста. Глядачі легко миряться з порушеннями тих норм, які розпізнаються в письмовій мові: тавтологією, обірваними фразами, скоромовкою тощо. Утім є червоні лінії, які не слід перетинати. На цьому акцентували у навчальному посібнику «Майстерність телевізійного ведучого як навчальна дисципліна та методика її викладання» О. Безручко, Г. Десятник та ін.: «Великим недоліком багатьох спортивних коментарів є штамповані фрази, тим більше, коли вони повторюються в одного коментатора від передачі до передачі. Саме відсутність стереотипу та попередніх заготовок під час коментування, яскраві, насичені, короткі природні фрази – "фірмовий" стиль кращих спортивних коментаторів» (Безручко та ін., 2015, с.144).

Правила спортивного телебачення важливі, хоча інколи, можливо, і дозволяється їх порушувати. Утім специфіка роботи полягає саме в дотриманні законів тележурналістики. Серед

них: грамотність коментатора, виклад повного обсягу правдивої інформації, відповідність подіям спортивного матчу та об'єктивна оцінка гри.

Висновки

З вищевикладеного можна зробити висновок, що дослідження історії та стану сучасних українських спортивних мовників є вагомою частиною роботи медіафахівців. Аналіз рейтингів телеканалів потребує детальної роботи, адже це певною мірою дасть змогу виявити показники, які впливають на якість контенту. Специфіка роботи спортивного коментатора потребує багатогранності знань. Удосконалюються технічні засоби передачі аудіовізуального контенту, тому щоразу потріб-

но покращувати й навички тележурналіста. Якість готової телетрансляції залежить не тільки від матеріальної бази каналів, а ще й від професійних здібностей команди телевізійників. Інструменти для створення телерепортажу постійно вдосконалюються, з'являються нові шляхи подання інформації глядачеві. Нові технології полегшують роботу тележурналісту, але водночас потребують від коментатора суворої дисципліни та відповідальності. Тож сьогодні український спортивний телефір – це сотні годин на добу, з яких глядач може вибрати ті видовища, які є найближчими до його вподобань. А розвиток і розгалуження спортивного мовлення поки що спростовує окремі песимістичні прогнози щодо непевного майбутнього телебачення.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Безручко, О.В., Десятник, Г.О., Іщенко, М.С., Полешко, С.М. та Порожна, С.Г., 2015. *Майстерність телевізійного ведучого як навчальна дисципліна та методика її викладання*. Київ: Київський міжнародний університет.
- Курчаба, Т. та Ярошик, М., 2003. Особливості спортивних комунікацій на українському телебаченні (соціологічний аналіз). *Молода спортивна наука України*, 7(1), с.27-29.
- Лаврик, О.В., 2008. *Основи журналістики*. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Лісневська, А. та Коженівська, Т., 2013. *Мистецтво телевізійного репортажу*. Луганськ: Луганський національний університет імені Тараса Шевченка.
- Лизанчук, В.В., 2006. *Основи радіожурналістики*. Київ: Знання.
- Скуратівський, Б., 2016. Історія українського ТБ очима глядача. *Mediasat*, [online] Частина 12, 2 лютого. Доступно: <<https://mediasat.info/uk/2016/02/02/istoria-ukrainskogo-tb-12/>> [Дата звернення 10 жовтня 2022].
- Снітко, О., 2022. Безкоштовний футбол в УПЛ закінчився, залишився лише напівбезкоштовний? *Sport.UA*, [online] 29 серпня. Доступно: <<https://sport.ua/uk/news/594097-besplatniy-futbol-v-upl-zakonchilsya-ostalsya-tolko-polubesplatniy>> [Дата звернення 06 вересня 2022].
- Усик, В., 2012. Спортивна журналістика: Україна vs Росія. Частина друга. Футбольні програми. *Ukrainefootball*, [online] 25 листопада. Доступно: <<http://www.ukrainefootball.net/stati/sportivna-jurnalstika-ukrana-vs-rosiya-chastina-druga-futboln-programi.html>> [Дата звернення 10 жовтня 2022].

- Холод, О., Дмитровський, З. та Шаповал, Ю., 2012. *Основи тележурналістики*. Київ: Київський міжнародний університет.
- Чебышев, В., 2019. Валентин Щербачёв. Штрихи к портрету. *Кіровоград24*, [online]. Доступно: <<https://kirovograd24.com/society/2019/07/02/valentin-scherbachov-shtrihi-do-portreta.htm>> [Дата звернення 10 жовтня 2022].
- Щепанський, Ю.Я. та Тамбовцева, М.Ю., 2014. Історія становлення спортивної журналістики в Україні. *Обрії друкарства*, 1(3), с.210-219.
- Rowe, D., 2004. *Sport, culture and the media: the unruly trinity*. 2nd ed. London: Open University

REFERENCES

- Bezruchko, O.V., Desiatnyk, H.O., Ishchenko, M.S., Poleshko, S.M. and Porozhna, S.H., 2015. *Maisternist televiziinoho veduchoho yak navchalna dystsyplina ta metodyka yii vykladannia* [Mastery of television presenter as an educational discipline and its teaching method]. Kyiv: Kyiv International University.
- Chebyshev, V., 2019. Valentin Shcherbachev. Shtrikhi k portretu [Valentin Shcherbachev. Strokes to the portrait]. *Kirovograd24*, [online]. Available at: <<https://kirovograd24.com/society/2019/07/02/valentin-scherbachov-shtrihi-do-portreta.htm>> [Accessed 10 October 2022].
- Kholod, O., Dmytrovskiy, Z. and Shapoval, Yu., 2012. *Osnovy telezhurnalistyky* [Fundamentals of television journalism]. Kyiv: Kyiv International University.
- Kurchaba, T. and Yaroshyk, M., 2003. Osoblyvosti sportyvnykh komunikatsii na ukrainskomu telebachenni (sotsiologichnyi analiz) [Peculiarities of sports communications on Ukrainian television (sociological analysis)]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy*, 7 (1), pp.27-29.
- Lavryk, O.V., 2008. *Osnovy zhurnalistyky* [Basics of journalism]. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University.
- Lisnevskaya, A. and Kozhenovskaya, T., 2013. *Mystetstvo televiziinoho reportazhu* [The art of television reporting]. Luhansk: Luhansk Taras Shevchenko National University
- Lyzanchuk, V.V., 2006. *Osnovy radiozhurnalistyky* [Fundamentals of radio journalism]. Kyiv: Znannia.
- Rowe, D., 2004. *Sport, culture and the media: the unruly trinity*. 2nd ed. London: Open University Press
- Shchepanskyi, Yu.Ia. and Tambovtseva, M.Iu., 2014. Istoriiia stanovlennia sportyvnoi zhurnalistyky v Ukraini [The history of the development of sports journalism in Ukraine]. *Obrii drukarstva*, 1(3), pp.210-219.
- Skurativskiy, B., 2016. Istoriiia ukrainskoho TB ochyma hliadacha [History of Ukrainian TV through the eyes of the viewer]. *Mediasat*, [online] Part 12, February 2. Available at: <<https://mediasat.info/uk/2016/02/02/istoria-ukrainskogo-tb-12/>> [Accessed 10 October 2022].
- Snitko, O., 2022. Bezkoshtovnyi futbol v UPL zakinchysia, zalyshyvsia lyshe napivbezkoshtovnyi? [Is free football in the UPL over, only semi-free football left?] *Sport.UA*, [online] 29 August. Available at: <<https://sport.ua/uk/news/594097-besplatniy-futbol-v-upl-zakonchilsya-ostalsya-tolko-polubesplatniy>> [Accessed 06 September 2022].
- Usyk, V., 2012. Sportyvna zhurnalistyka: Ukraina vs Rosiia. Chastyna druha. Futbolni prohramy [Sports journalism: Ukraine vs. Russia. Part two. Football programs]. *Ukrainefootball*, [online] 25 November. Available at: <<http://www.ukrainefootball.net/stati/sportivna-jurnalstika-ukrana-vs-rosya-chastina-druga-futboln-programi.html>> [Accessed 10 October 2022].

SPORTS COMMENTARY ON UKRAINIAN TELEVISION BROADCAST

Petro Maha^{1a}, Vasyl Bohaichuk^{3a}

¹ People's Artist of Ukraine, Professor at the Department of Cinema and Television Arts;
e-mail: petromaga@gmail.com; ORCID: 0000-0002-3168-9088

² Master of Audiovisual Arts and Production;
e-mail: v.bohaychuk1811@gmail.com; ORCID: 0000-0003-4430-6100

^a Kyiv University of Culture, Kyiv, Ukraine

Abstract

The purpose of the article is to study the history of sports broadcasting in Ukraine and the formation of the commentator profession; to find out the specifics of sports television and the methods of its influence on the Ukrainian audience; to identify the skills required in the work of sports reporters and commentators; to analyze modern technologies for improving voice and diction and to structure the components that influence the formation of high-quality audiovisual material. **Research methodology.** The following research methods were used in writing the article: analysis and synthesis (the work of sports TV channels in Ukraine was analyzed and systematized), comparative approach (parallels were drawn between the work of public and private broadcasters), generalization (conclusions have been drawn based on the literature); systematization (all information collected during the research was systematized). **The scientific novelty** of the results obtained is the study of the history of sports broadcasting in Ukraine, as well as the ratings of popular TV channels broadcasting football matches, the analysis of modern sports TV channels and their interaction with the viewer, and the evaluation of the work of well-known Ukrainian sports commentators. With the help of theoretical analysis of audiovisual material, the factors that develop the professional suitability of individual television specialists are described. **Conclusions.** Using the audiovisual content analysis, the article describes the constituent aspects of television journalist work and commentary. The main components to be a part of modern competitions on the air are considered. The history and state of Ukrainian sports broadcasting are studied. Methods of audience retention were analyzed. The factors affecting the quality of the content and the methods of influencing the audience have been clarified. Ways to improve TV stories and comments have been identified.

Keywords: sport; television; news; commentator; sports journalist; reportage; TV plot

